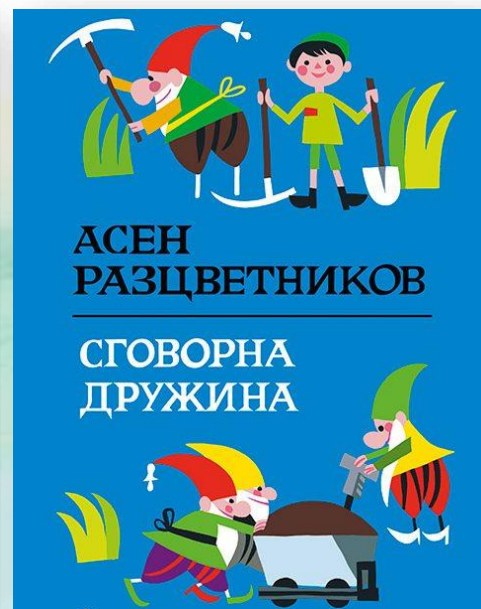
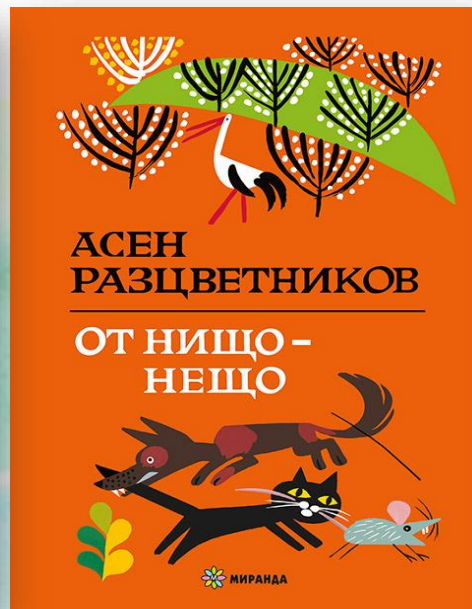
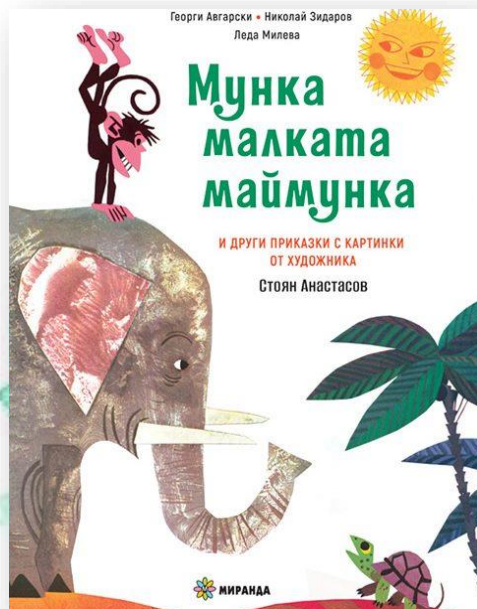

БЪЛГАРСКАТА ИЛЮСТРАЦИЯ ЗА ДЕЦА – НАСЛЕДСТВО И СЪВРЕМЕННОСТ

**КАТЕРИНА ГАДЖЕВА
ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВАТА, БАН**

От 2019 година насам българското издателство „Миранда“ отпечатва отново някои от емблематичните за втората половина на XX век детски книжки, илюстрирани от известни български художници.

За кого всъщност са
предназначени тези издания? За
малките или за техните родители?
Разбират ли съвременните деца
визуалния им език или
възрастните се надяват чрез
образите и текстовете да събудят
у подрастващите определени
естетически потребности и
партиотични чувства, без да се
замислят в каква среда са
функционирали те в миналото и
колко различно е нашето
настояще?

ИВАН ЦАНЕВ • ЛЪЧЕЗАР СТАНЧЕВ • ЛИЛА ЗАХАРИЕВА

ПЪСТРА КНИЖКА

ПЕТ ПРИКАЗКИ С ИЛЮСТРАЦИИ НА

НЕВА ТУЗСУЗОВА

От всички познати стари издания, получили нов живот благодарение на издателство Миранда, в тази презентация ще фокусирам вниманието ви върху «Пъстра книжка», илюстрирана от художничката Нева Тузсузова. В първото ѝ издание от 1971 година са включени само три приказки – «Слънчевото зрънце» от Мария Павлова, «Горската аптека» от Лиля Захариева и «Една снежинка разказва» от Иван Мартинов. В изданието от 2023 г. приказките са вече пет, като от стария вариант остава само «Горската аптека», към която са добавени «Трички сестрички» от Иван Цанев, «Смелият Мечо» и «Зайко и гуменото петленце» от Лъчезар Станчев и народната приказка (адаптирана от Ангел Карлийчев) «Златното момиче».

1971

2023

ТРИЧКИ СЕСТРИЧКИ

Илюстрациите представят типичните за Нева Тузсузова руменобузи деца с кръгли лица, облечени в пъстри дрехи с детайли, взаймствани от българските носии, цветя, плодородни градини, дружелюбни буболечки и животни. Композициите ѝ са изпълнени с декоративни изчистени форми и равни цветни петна. Изобилстват елементи, вдъхновени от възрожденската архитектура и нейната орнаментална украса, от стенописта и особено – от дърворезбата, писаните грънци и цветните черги.

Нева Тузсузова изгражда всички тези образи въз основа на сериозни теренни проучвания заедно с учените от Етнографския институт с музей към Българската академия на науките. През 1950 година Нева Тузсузова и художничката Венера Наследникова създават над сто илюстрации към представителния албум „Български народни носии и шевици“, съставен от видната етнографка Мария Велева.

Костюмите са предадени със съответните за отделните райони на страната специфики, но в същото време изображенията не са сковани и безжизнени, а тъкмо напротив – всяка мъжка или женска фигура се отличава със собствен характер и излъчване. Двете художнички проектират костюмите за държавния фолклорен ансамбъл Филип Кутев, както и за много други ансамбли в страната.

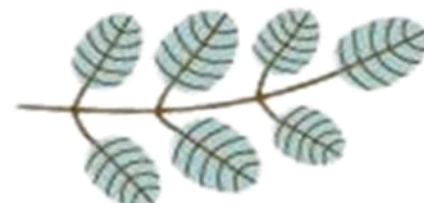
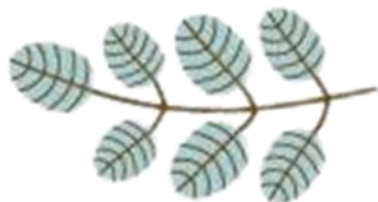

Независимо че децата предпочитат по-реалистичните илюстрации, през 60-те и 70-те години на XX век българските книжки се изпълват с плоскостно-декоративни композиции. Целта е не изданията да се нагаждат към критериите на малките читатели, а да създадат у тях нови такива. Действителността вече е друга – модерна и цветна. Други трябва да станат и разбиранията на новите граждани на социалистическото общество относно красотата и естетиката. Не бива да забравяме, че илюстрациите, препращащи към народното творчество, са само един от компонентите на патриотичното социалистическо възпитание, което през втората половина на XX век се разгръща на много нива – чрез учебните програми (в часовете по музика, по изобразително изкуство и литература се изучават и интерпретират народни песни, занаяти, приказки, предания и легенди), в извънучебно време (чрез кръжоци, в които отново се набляга на българската история, народните занаяти и традициите), чрез организирани ученически екскурзии и лагери, чрез различните изкуства, с които подрастващите имат досег – театър, музика, танц.

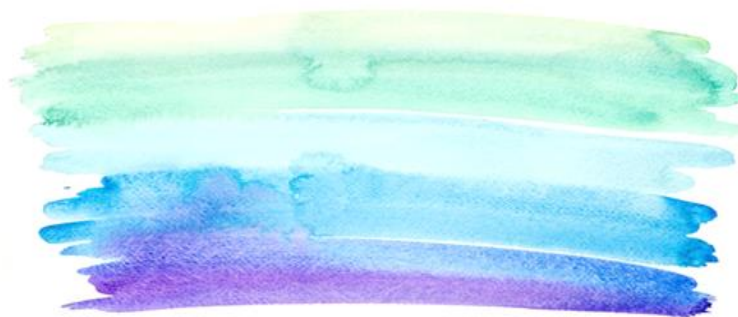
Зайко и
гуменото петленце

Визитката, публикувана накрая на изданието от 1971 г., ясно показва каква е мисията на книжката – от една страна да предложи на децата увлекателно четиво, а от друга – да ги запознае с работата на един от най-познатите им художници: „Мили деца, пред вас е последната страница. Тук ви очаква една малка приказка. Приказка, посветена на художничката Невена Тузсузова, която нарисува илюстрациите на тази книжка... [...] Всеки голям човек, дори най-сериозният, идва от една слънчева, безгрижна страна. Страната на детството. В тази страна живеело момиченце с розова панделка. Това била малката Нева. Тя приличала на всички момиченца по света, но се отличавала от тях по това, че обичала да играе с глинени играчки. С глинени? Нали няма магазини за глинени играчки? Магазини няма, но момиченцето си правело самичко човечета и играчки от глина... И защото в глината проблясвали люспици слюда, то я наричало златна пръст. [...] Нева обичала да рисува с тебешир върху черната дъска. Рисувала крепостни стени, географски карти, стъкленици за опити по химия и разни герои от разкази и приказки. [...] Да ви открия една тайна. От всичко на света тя най-много обичала да пътува. С научни експедиции е обиколила почти всички краища на България, за да търси едно съкровище. Това съкровище не е зарито в земята, но е златно, затворено в шарените ракли на момите. Тя търси и проучва народните тъкни, шевици и украси. Понякога пътванията ѝ са до далечни страни. Нева Тузсузова посещава с научна експедиция дори Африка. Там я отвежда не интересът ѝ към крокодилите или веселите маймунки, а изкуството на африканските народи. [...] Художничката Нева Тузсузова отделя много от времето си, за да прави възшебни подаръци за вас – децата. Тя не работи в завод за играчки. Подаръците ѝ са илюстрациите за много ваши любими книжки...”

Образите са повече от това, което се вижда на пръв поглед – в тях са скрити много вълшебни послания, които чакат да бъдат разгадани. Как да стане това? Не е лесно у човек да се развие тази особена чувствителност към нарисуваното, още повече – у дете. Трябва подготвени сетива, специално „обучени“. Условие, което някой би определил като „не свобода“ на гледането, а друг – като полезно знание. Дали сме изгубили безвъзвратно ключа към разгадаването на тези иначе уж добре познати и днес илюстрации? Възможно е. Но все още можем да оставим нещо повече на децата си, като чрез илюстрациите им разказваме онова, което помним извън тях.

За да докажем, че не е нужно подрастващите да учат суха история, когато имат в наследство прекрасни изображения, през 2013 година в Института за изследване на изкуствата започнахме дългосрочен проект, който нарекохме «Българските художници за децата». С него искахме да представим на малките от предучилищните групи на детските градини и началните класове в училище нашите художници и тяхното творчество за деца като част от националното ни културно наследство. Това са известни автори, които са по-малко познати като илюстратори на детски книжки, или на списания за деца. След като събрахме и изследвахме творчеството им подготвихме художествени задачи за най-малките. Създадохме четири работни книжки за децата, придружени от монографии за възрастните, като идеята ни беше и двете страни да научат по нещо ново чрез игра. Обиколихме десетки училища и детски градини, направихме много ателиета и разбрахме едно – децата не смятат нито едно изображение за остаряло, ако то им се представи в контекста, в който е създадено. Неусетно, улисани в творчество, слушане и четене, те научават как са се развивали художествената култура и литературата у нас в различните десетилетия на XX век.